

Lietuviškas pasas – tarp elegantiškiausių ir saugiausių

Pasas yra dokumentas, patvirtinantis asmens tapatybę ir pilietybę. Nuo Lietuvos Respublikos (LR) nepriklausomybės atkūrimo 1990-aisiais mūsų valstybės piliečiams buvo išduoti trijų vadinamųjų kartų LR pasai ir dokumentuose padaryti keli pakeitimai.

Laimius STRAŽNICKAS

Šiais svarbiais dokumentais rūpinasi net kelios institucijos. Už pasų technologinę apsaugą yra atsakinga Valstybės dokumentų technologinės apsaugos tarnyba prie Finansų ministerijos. Asmens dokumentų išrašymo centras prie Vidaus reikalų ministerijos užtikrina saugų ir kokybišką, tarptautinius standartus atitinkantį pasų išrašymą. Asmens dokumentų pavyzdžius kitoms šalims platina Užsienio reikalų ministerija ir Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos.

Trumpa istorija

Visuotinį pasų naudojimą 1915–1918 m. įvedė Vokietijos administracinė valdžia – buvo reikalaujama, kad gyventojai nuolat nešiotųsi savo pasą. Dokumente visi įrašai pateikti pirmiausia vokiečių kalba, o antra kalba parinkta pagal gyventojų tautybę – lietuvių, rusų, jidiš...

1919–1922 m. vokiečių okupaciniai pasai buvo keičiami į nepriklausomos Lietuvos pasus, išrašomus jau lietuvių kalba. 1919–1940 m. kiekvienas 17 metų sulaukęs pilietis turėjo vidaus pasą; be įprastinių duomenų, į jį dar buvo įrašoma profesija, religija, dokumentai, pagal kuriuos išduotas pasas, nuo 1925 m. būdavo žyma apie atliktą karo prievolę. Pasus valsčiuose išduodavo valsčiaus valdyba (viršaitis), miestuose – policijos valdyba.

Sovietmečiu piliečių tapatybei paliudyti valstybės viduje visiems asmenims, sukakusiems 16 metų, buvo išduodami vi-

daus pasai. 1974 m. įvestos formos pase, be įprastų duomenų, būdavo nurodoma karo prievolė, žymimas įregistravimas gyvenamojoje vietoje ir išregistravimas iš jos, santuokos ir ištuokos įregistravimas; vaikų gimimas, prireikus – piliečio pareiga mokėti alimentus. Pasai būdavo išduodami neterminuotam laikui. Piliečiams sulaukus 25 ir 45 metų pasuose būdavo įklijuojamos naujos fotografijos, atitinkančios jų amžių.

Skirtingų kartų pasai

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę pirmieji pasai (žaliais viršeliais) pradėti išduoti 1992 m., atnaujinti (žaliais viršeliais) buvo išduodami nuo 2003-ųjų, nuo 2006 m. išduodami pasai buvo jau biometriniai, o pasai vyšniniais viršeliais pasirodė 2008-aisiais. Nuo 2019 m. gegužės 20 d. leidžiami naujausios versijos pasai.

Asmens dokumentų išrašymo centro direktoriaus pavaduotojas Andžejus Kudalevas primena, kad nuo 1992 m. išduodami pasai buvo vadinami LR piliečio pasais, o nuo 2003 m. sausio 1 d. pervadinti LR pasais. Asmens dokumentų išrašymo centras 2021 m. išrašė beveik 267,5 tūkst. LR pasų (iš viso iki 2022-ųjų sausio 1 d. – beveik 4,65 mln.) ir beveik 243,3 tūkst. asmens tapatybės kortelių (iš viso – beveik 5,16 mln.). Trumpai tariant, per mėnesį išrašoma vidutiniškai apie 23 tūkst. LR pasų ir apie 21,5 tūkst. asmens tapatybės kortelių.

Asmens dokumentai yra išduodami (keičiami) bendra tvarka per mėnesį ir skubos tvarka per penkias, vieną ar tą pačią darbo dieną.

Maždaug 26 proc. LR pasų ir asmens tapatybės kortelių išrašoma skubos tvarka. Dažniausiai toks poreikis kyla, kai asmenys užsisako keliones ir pamiršta įsitikinti, kad jų asmens dokumentų galiojimo laikas yra pakankamas kelionei užbaigti. Dauguma trečiųjų šalių reikalauja, kad asmens dokumentas galėtų dar šėšis mėnesius po kelionės pabaigos. Būna ir taip, kad asmens dokumento galiojimas baigėsi, o reikia įforminti kokį nors sandorį, paskolą... Todėl, įvertinus dokumentų gamybos ir reikiamų vizų įforminimo laikotarpius, vieni metai iki senų dokumentų galiojimo pabaigos yra protingas terminas pradėti rūpintis naujų dokumentų išdavimu. Jei asmuo nekeliauja, pakanka vieno mėnesio iki seno dokumento galiojimo pabaigos, kad be streso ir papildomų išlaidų būtų galima gauti naują dokumentą.

Bendra tvarka išduodamo pasų kaina yra 43 eurai, o asmens tapatybės kortelės – 8,6 euro. Abiejų rūšių asmens dokumentai 2 metams išduodami piliečiams iki 5 metų, 5 metams – piliečiams nuo 5 iki 16 metų. Vėliau tvarka šiek tiek keičiasi: LR pasai 10 metų išduodami piliečiams nuo 16 metų, o asmens tapatybės kortelės – piliečiams nuo 16 iki 70 metų, vėliau pastarieji dokumentai išduodami 30 metų.

Pasak A. Kudalevo, apie 12 proc. piliečių pageidauja, kad tuo pat metu būtų išduoti LR pasas ir asmens tapatybės kortelė. Sprendimą, kokį asmens dokumentą pasirinkti, priima kiekvienas pilietis individualiai.

Kaip išrašomi?

Kokia yra asmens dokumentų išrašymo procedūra? A. Kudalevas primena, kad, nors 1992 m. pasai buvo ganėtinai modernūs, jų išrašymo ir išdavimo sistema

Maždaug 26 proc. LR pasų ir asmens tapatybės kortelių išrašoma skubos tvarka. Andriaus Ufarto („BNS Foto“) nuotr.

buvo necentralizuota, t. y. rajonų pasų poskyriuose į duomenų lapą buvo įklijuojama nuotrauka, įrašai įrašomi adatinio spausdintuvu ir puslapis užlamenuojamas, o pasas 32 puslapyje asmens kodas, asmens parašas ir pareigūno parašas įrašomi ranka ir dedamas antspaudas. 2002 m., įsteigus Asmens dokumentų išrašymo centrą, sistema tapo centralizuota ir visi pasai buvo personalizuojami vienoje vietoje, o pasų poskyriuose – priimami prašymai ir išduodami pasai.

Šiandien LR piliečiai prašymus išduoti asmens dokumentus teikia Migracijos departamentu padalinuose ir LR atstovybėse užsienyje bei konsulinėse įstai-gose. Piliečių prašymai registruojami Asmens dokumentų išdavimo informacinėje sistemoje ir duomenys patenka į Asmens dokumentų išrašymo centrą. LR pasai ir asmens tapatybės kortelės yra centralizuotai išrašomi Asmens dokumentų išrašymo centre specializuota įranga. Šiuolaikinių asmens dokumentų išrašymas – procesas, apimantis ne tik matomų duomenų įrašymą, bet ir elektroninės laikmenos įrašymą, kokybės patikrą.

Ar išrašant asmens dokumentus įmanomos klaidos, kurios kartais pasitaikydavo išrašant sovietinius pasus? Pavyzdžiui, varduose ar pavardėse netyčia būdavo sukeičiamos raidės ar vietoj y parašoma i ir pan. Pašnekovas aiškina, kad LR pasai ir asmens tapatybės kortelės išrašomi Gyventojų registro duomenų pagrindu. Klaidų išrašant asmens dokumentus gali pasitaikyti tik tuomet, jei neteisingi ar netikslūs asmens duomenys įrašyti Gyventojų registre. Tokiu atveju asmuo gali kreiptis į Gyventojų registro tvarkytoją – valstybės įmonę Registrų centrą

ir pateikti prašymą ir jį pagrindžiančius dokumentus, kad neįteisingi ar netikslūs jo duomenys būtų ištaisyti.

Vis gražesni ir saugesni

LR paso ir asmens tapatybės kortelės dizainą sukūrė Valstybės dokumentų technologinės apsaugos tarnyba, atsižvelgusi į 1981 m. birželio 23 d. Europos Bendrijų valstybių narių vyriausybės atstovų tarybos posėdžio rezoliuciją dėl vieno pavyzdžio pasų įvedimo ir ją papildančių vėlesnių dokumentus. Valstybės dokumentų technologinės apsaugos tarnybos direktoriaus pavaduotojas Leonas Stankevičius teigia, kad technologškai mažiausiai apsaugoti buvo pirmieji LR pasai (nuo 1992 m.). Tokio paso duomenų apie asmenį lapas buvo popierinis, su priklijuota nuotrauka, duomenys į pasą buvo įrašomi adatinio spausdintuvu, lapas – laminuojamas.

Nuo 2006 m. LR pasai tapo biometriniai ir kur kas saugesni, t. y. pase atsirado elektroninė laikmena – mikroschema, kurioje įrašomi ir saugomi svarbiausi paso duomenys. Duomenų apie asmenį lapas tapo polikarbonatinis, jame savininko duomenys, nuotrauka ir parašas – išgraviruoti lazeriu. 2008-aisiais LR pasai buvo modernizuoti ir pakeitė spalvą. Kaip ir visų Europos Sąjungos (ES) valstybių narių pasai, jie tapo vyšniniai. Remiantis pasauline praktika, kas kelerius metus pasuose yra pakeičiamos ar papildomos apsaugos priemonės, skirtos jų klastojimui apsunkinti.

Pasak Valstybės dokumentų technologinės apsaugos tarnybos direktoriaus Klemenso Rimšelio, naujaisi LR pasai yra

technologškai labiausiai apsaugoti dokumentai Lietuvoje. Šie pasai 2020 m. Lisabonoje surengtoje tarptautinėje konferencijoje aukščiausio apsaugos lygio spaudos klausimais Europoje, Viduriniuose Rytuose ir Afrikoje gavo apdovanojimą kaip geriausi pasai šiuose regionuose. Lietuvą įvertinta už savo elegantiško dizaino ir naujausių technologinių apsaugos priemonių, kurios niekada iki tol nenaudotos LR dokumentuose, sujungimą. Pirmą kartą asmens dokumentuose buvo įdiegtas skaidrus langelis, kuriame lazeriu išgraviruojama dokumento savininko nuotrauka, daugiaspalvis Vilniaus katedros, varpinės ir Gedimino pilies vaizdas, švytintis ultravioletinėje šviesoje, bei difrakcinė optiškai kintanti vaizdo priemonė – kinograma – su paviršinio reljefo efektu, vaizdu, į kurį žiūrint skirtingu kampu keičiasi spalvos, metalizuota dalimi, vaizduojančia Gediminaičių stulpus. „Henley“ pasų indekse LR pasas kartu su Lenkijos ir Slovakijos pasais dalijasi 10 vietą (2006 m. LR pasas buvo 24 šio sąrašo vietoje). Su LR pasu be vizų galima aplankyti 182 valstybes.

Lietuvoje nuo 2003 m. išduotos keturių pavyzdžių asmens tapatybės kortelės. Pirmojo pavyzdžio kortelės imtos išduoti nuo 2003-ųjų, 2009 m. pasirodė antrojo pavyzdžio kortelės, 2012 m. – trečiojo. Paskiausio pavyzdžio asmens tapatybės kortelės išduodamos nuo praėjusių metų rugpjūčio.

Šiuolaikiniuose LR asmens dokumentuose yra panaudotos tarptautiniuose teisės aktuose numatytos visų keturių lygių technologinės apsaugos priemonės: pirmojo lygio – lengvai

Šiuolaikiniams LR asmens dokumentams apsaugoti pasitelkiamos aukščiausio lygio technologinės apsaugos priemonės

atpažįstamos technologinės apsaugos priemonės, skirtos visuomenei; antrojo lygio – technologinės apsaugos priemonės, atpažįstamos įranga, kuri patvirtina tam tikros technologinės apsaugos priemonės buvimą, ir skirtos specialistams; trečiojo lygio – technologinės apsaugos priemonės, atpažįstamos įranga, kuri patvirtina tam tikros technologinės apsaugos priemonės buvimą, ir skirtos ekspertams; ketvirtojo lygio – technologinės apsaugos priemonės, atpažįstamos įranga, kuri patvirtina tam tikros slaptos technologinės apsaugos priemonės buvimą ir nurodo jos techninius duomenis.

Kas lemia pokyčius?

Kas dažniausiai lemia asmens dokumentuose daromus pakeitimus? L. Stankevičius pabrėžia, kad LR pasai ir asmens tapatybės kortelės keičiami atsižvelgiant į Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos reikalavimus, ES teisės aktus, apibrėžiančius griežtesnius apsaugos nuo padirbinėjimo ir klastojimo standartus, ir LR asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymą. Taip pat stengiamasi diegti pačias naujusias technologines apsaugos priemones.

Šiandien LR asmens dokumentai atitinka visų tarptautinių teisės aktų reikalavimus, juose yra panaudotos pačios moderniausios ir naujiausios technologinės apsaugos priemonės. Tarptautiniuose teisės aktuose yra išvardytos medžiagos, iš kurių turi būti gaminami pasai ir asmens tapatybės kortelės, nurodyti išrašymo būdai, konkrečios technologinės apsau-

gos priemonės, spaudos būdai, dažai... Reikalaujama, jog pase duomenų apie asmenį lapo maketas būtų toks, kad skirtųsi nuo kitų asmens dokumento lapų.

Vienas iš ES reikalavimų – paso viršelių spalva turi būti vyšninė, atitinkanti nurodyto standarto spalvą. Atsižvelgiant į ES teisės aktus, asmens tapatybės kortelėje turi būti ES vėliava, todėl naujausiose tapatybės kortelėse LR herbas naudojamas kaip dizaino elementas. Pasų dizainas nėra reglamentuojamas, LR pasų vidinių puslapių dizaino motyvai atspindi Lietuvos valstybės nacionalinę ir etninę informaciją.

Prisideda ir šveicarai, ir lenkai

L. Stankevičius atkreipia dėmesį, kad visi saugieji dokumentai Lietuvoje turi metriką, kurioje nurodomi dokumento identifikavimo numeris ir dokumento gamintojas. Naujausių LR pasų metrikoje nurodyta, kad dokumento identifikavimo numeris yra 00741-A3, o gamintojas – UAB „Garsų pasaulis“. Tačiau pasų gamybai yra pasitelkiami ir subrangovai iš užsienio, pavyzdžiui, duomenų apie asmenį lapai gaminami Šveicarijoje, popierius – Lenkijoje. Anksčiau pasus gamino Suomijos įmonė „Setec Oy“, Lenkijos „Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych S.A.“ kartu su UAB „Garsų pasaulis“.

Pirmąsias asmens tapatybės korteles pagamino Vokietijos įmonė „BIS Bundesdruckerei International Services GmbH“, vėlesnių tapatybės kortelių gamintojai – UAB „Lodvila“ ir UAB „Garsų pasaulis“.

LR pasai ir asmens tapatybės kortelės yra centralizuotai išrašomi Asmens dokumentų išrašymo centre specializuota įranga

